

Osmanlı Devleti'ndeki Güç İlişkileri Üzerinden Sened-i İttifak'a Dair Bir Değerlendirme*

An Evaluation On Sened-i İttifak Through Power Relations in The Ottoman Empire

Yunus Emre ÖZKUL¹

Öz

Türk tarih yazıcıları, Osmanlı Devleti'ndeki iktidar kavramını padişahlık makamıyla sınırlandırma eğilimindedir. Bu husustaki eğilim, padişahın mutlak otoritesini güçlü bir şekilde vurgularken, devletin geniş bürokratik yapısı içinde iktidar kavramının karmaşık bir bileşenden meydana geldiğini göz ardı etmektedir. Burada padişahın ayırıcı vasfı, iktidar bileşenini meydana getiren aktörlerin zaman içerisinde değişmesine rağmen, padişahın konumunu sürekli olarak muhafaza etmesidir. Ancak altı yüz yıllık Osmanlı tarihi içerisinde iktidarın merkezileştiği ve tek elde toplandığı dönemler olmuştur. Buna karşılık padişah, bu tarihsel sürecin büyük bir bölümünde iktidarı başka aktörlerle paylaşmak durumunda kalmıştır. Sened-i İttifak'ın imzalandığı zaman dilimi de bu dönemlerden birini ifade etmektedir. Bu çalışmada Sened-i İttifak'ı temel örneklem olarak almamızın sebebi, belki de tarihinin hiçbir döneminde Osmanlı iktidar yapısının bu derece parçalanmamış olmasıdır. Öte taraftan merkezde gücünü artıran aktörler hiç olmadığı kadar belirgin hale gelmiştir. Dolayısıyla Sened-i İttifak, Osmanlı iktidar dengelerindeki değişimi anlamada önemli bir örnek olaya dönüşmektedir. Araştırma sonucunda Osmanlı iktidar bileşenini oluşturan dört aktörün bulunduğu ve bunların merkezi iktidarda temel güç haline gelebilmek için aralarında ittifaklar kurmaya çalıştıkları tespit edilmiştir. Bu durum nedeniyle Osmanlı iktidar yapısının -en azından bazı dönemlerde- birleşik bir siyasal güç ya da monoblok bir yapıyı temsil etmediği anlaşılmaktadır. Bu çalışmada niteliksel bir araştırma yöntemi tercih edilmiş ve elde edilen veriler sınıflandırılarak doküman analiziyle yorumlanmıştır.

Anahtar Sözcükler: Sened-i İttifak, Osmanlı Devleti'nde iktidar, Osmanlı'da Ayanlar, Alemdar Mustafa Paşa, II. Mahmut

Abstract

Turkish historians tend to limit with the sultanate the concept of power in the Ottoman Empire. While this trend strongly emphasizes the absolute power of the sultan, it ignores that the concept of power from to consists of a complex component within the broad bureaucratic structure of the government. The distinctive characteristic of the sultan is that, although the actors that make up the component of power changes to whit time, the sultan maintains his position continuously. However, in the six hundred years of Ottoman history, there were periods in which power was centralized and concentrated in one hand. Whereas, the sultan had to share power with other actors in most of this historical process. The process in which the Sened-i İttifak was signed represents one of these periods. The reason for we take the Sened-i İttifak as a basic example in this study is that perhaps the Ottoman power structure has never been so fragmented in any period of its history. On the other hand, actors who have increased their power in the center have become more prominent than ever. Therefore, the Sened-i İttifak becomes an important example in understanding the change in the balance of power in the Ottoman Empire. As a result of the research, it was found that there are four actors that constitute the Ottoman power component and they try to form alliances between them in order to become the main power in the central power. Therefore, it is understood that the Ottoman power structure - at least in some periods- did not represent a unified political power or a monoblock structure. In this study, a qualitative research method was preferred and the datas obtained were classified and interpreted by document analysis.

Keywords: Sened-i İttifak, power in the Ottoman Empire, Ayans in the Ottoman Empire, Alemdar Mustafa Pasha, Mahmut II

1. GİRİŞ

Osmanlı Devleti, sadece tarih disiplinine değil, siyaset bilimi, kamu yönetimi, uluslararası ilişkiler ve anayasa

hukuku gibi disiplinlere de geniş bir malzeme sunmaktadır. Özellikle yönetsel yapının içindeki iktidar ilişkileri ya da iktidarın yapısı ve doğası, iktidar içindeki güç dengeleri ve bu gücün zamana ve değişen koşullara bağlı olarak farklı

* In this article, the principles of scientific research and publication ethics were followed. / Bu makalede bilimsel araştırma ve yayın etiği ilkelerine uyulmuştur.

¹ Yunus Emre ÖZKUL

ORCID ID: 0000-0002-5915-0770

Doktora Öğrencisi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin Üniversitesi, Mersin, Türkiye, efemerid33@gmail.com

Tarih Öğretmeni, Milli Eğitim Bakanlığı, Mersin Mehmet Adnan Özçelik Anadolu Lisesi, Mersin, Türkiye.

PhD Student, Graduate School of Social Sciences, Mersin University, efemerid33@gmail.com

History Teacher, Ministry of National Education, Mersin Mehmet Adnan Özçelik Anatolian High School, efemerid33@gmail.com

Geliş Tarihi/Received : 18.06.2020

Kabul Tarihi/Accepted : 23.10.2020

Çevrimiçi Yayın/Published : 23.10.2020

Makale Atf Önerisi /Citation (APA):

Özkul, Y.E. (2021). Osmanlı Devleti'ndeki Güç İlişkileri Üzerinden Sened-i İttifak'a Dair Bir Değerlendirme. *İzmir Sosyal Bilimler Dergisi*, 3 (1), 1-15.

DOI:10.47899/ijss.20213101

kurumlar ya da aktörler üzerinde birikmesi, söz konusu disiplinlerin ilgisini çekmektedir. Bununla birlikte Osmanlı Tarihi üzerine uzmanlaşmış çoğu akademisyen, Osmanlı Devleti'ndeki iktidar kavramını -merkezî iktidar ve yerel iktidar ayrımı biçiminde- oldukça basitleştirerek açıklama eğilimindedir. Bu basitleştirme yapılırken iktidar, çoğu durumda egemenlik kavramıyla da karıştırılmaktadır.

İktidar, bir bireyin ya da topluluğun, diğer insanları yönetme ve/veya yönlendirme gücü olduğu gibi, aynı zamanda bu gücü elinde bulunduran otoritedir. İktidar konusunda postyapısalcı yaklaşımın temsilcisi olarak kabul edilen Fransız düşünür Foucault, teorik açıdan iktidar kavramıyla ilgili en ciddi sorunlardan birinin "güç" kavramı ile olan yakınlığı olduğu görüşündedir ve iktidar kavramının güç ilişkileri içerisinde ele alınması gerektiğini belirtmektedir (Foucault, 1993: 94). Daha somut bir kavram olan güç, çoğu durumda iktidar kavramının yerine kullanılmaktadır. Ancak iktidar, gücü kontrol edebilme yetisini de bünyesinde barındırmaktadır. Dolayısıyla iktidarın zayıflaması, gücün ya da güç merkezlerinin toplum içinde serbest hareket etmesine ve gerektiğinde iktidarı yönlendirebilmesine yol açmaktadır. Toplumsal ilişkide iktidar, bir kişinin başkalarından, buyruklarına uymalarını talep etme hakkına sahip olduğu duruma karşılık gelmektedir. Bu hakkı yaratan ve veren ise ilişkinin içinde kurulduğu norm ve değerler sistemidir. Buyurma hakkı genellikle güç ile donatılır ama iktidarsız güçler olabildiği gibi, güçsüz iktidarlar da vardır. İktidar olmayan odaklara, zorlama veya saygınlığa dayanan güç ile itaat sağlanabilmektedir (Bayram, 2003: 35-36). Buradan hareketle Osmanlı Devleti'nde padişah, çoğu durumda iktidarın değil ama egemenliğin biricik temsilcisi olarak görünmektedir. Zira egemenlik, devlet-toplum ilişkisinden ve bu ilişkinin geleneksel formundan doğan mutlak gücü temsil etmektedir.

Padişahın egemenliğinin, tanrısal ya da geleneksel meşruiyet kaynaklarına rağmen devletin yönetsel aygıtları ve iktidar alanları, çoğu durumda farklı kurumsal güç merkezlerinin bünyesinde toplanmıştır. Osmanlı Devleti'nde iktidar alanının farklı kurum ve aktörler tarafından paylaşılması, Foucault'nun iktidar kavramsallaştırmasını hatırlatmaktadır. Foucault, devleti tek bir iktidar alanı olarak görmek yerine, tıpkı diğer alanlarda olduğu gibi çoklu ve çoğu durumda birbiriyle çelişen iktidar ilişkileri alanı olarak görmeyi tercih etmektedir (Foucault, 2002: 43-44).

Osmanlı Devleti'nde iktidar ve güç ilişkilerinin bu kaygan ve

değişken yapısı, şüphesiz devletin içinde bulunduğu koşullara bağlı olarak da şekillenmiştir. Ancak gücün ve buna bağlı olarak iktidar kavramının farklı kurum ve aktörler üzerinde birikmesi Osmanlı geleneksel sisteminin ürettiği bir sonuç olarak görünmektedir. Bu açıdan Sened-i İttifak, Niyazi Berkes'in ifadesiyle "*eski Osmanlı sisteminin kapanışının başlangıcı*" (Berkes, 2018: 145) olarak kabul edilebilir. Zira Sened-i İttifak olayı Osmanlı Devleti'nin geleneksel sistemindeki güç ve iktidar çelişkilerinin hem zirvesi hem de son perdesidir.

Osmanlı Devleti'nin yönetimindeki güç ve iktidar karmaşasını görünür kılması açısından Sened-i İttifak, bu alanda araştırma yapmak isteyenlere oldukça fazla miktarda veri sunmaktadır. 19. yüzyılın hemen başında *merkezî iktidarı* temsil eden cephe, *yerel iktidar* unsurlarıyla anlaşma yoluna gitmek zorunda kalmış ve bu konuda oluşan literatür, taraflar arasındaki anlaşmayı, merkezî iktidarın ne derece zayıflamış olduğunun göstergesi olarak sunmuştur. Varılan bu sonuç, haksız olmamakla birlikte merkezî iktidarın konsolide olduğu ön kabulüne dayanmaktadır. Foucault'nun dediği gibi; "*İktidar dolaşımında olan ve zincir biçiminde işleyen bir şey olarak çözümlenmelidir. Şu ya da bu olarak belirlenemeyen iktidar, hiçbir zaman belli bir kesimin elindedir denemez. İktidarın varlığı, onun nasıl bir ilişkiler ağı içerisinde yer aldığı netleştirildiğinde doğru olarak ortaya konabilir*" (Foucault, 2002: 43). Sened-i İttifak'ın imzalandığı dönemde olduğu gibi, Osmanlı tarihinde çoğu durumda merkezî iktidar, parçalanmış güç ilişkileri tarafından oluşmuş bir yapıya sahiptir.² Ancak iktidarı paylaşan birden fazla gücün bulunması, her durumda bir karmaşanın yaşandığı anlamına da gelmemelidir. Zira merkezî iktidarı paylaşan bu güç odaklarından biri, çoğu durumda yönetsel erkin kontrolünü domine ederek devlette istikrarın devamını sağlamıştır. Buna karşılık Sened-i İttifak'ı ortaya çıkaran koşullarda böyle bir durum söz konusu değildir. Merkezî iktidarın kontrolüne talip olan unsurlardan hiçbiri, konumunu diğerlerine kabul ettiremediği için istikrarsız bir ortam oluşmuştur. Dolayısıyla bu sözleşme, merkezdeki taraflardan birinin diğerlerine karşı yerel güç unsurlarıyla ittifak kurarak üstünlük kurma çabası olarak değerlendirilmelidir. Ancak olgunun bu çerçevede sağlıklı bir şekilde incelenebilmesi için Osmanlı klasik döneminde iktidar dengelerinde yaşanan değişimlere de bakmak gerekmektedir.

Sened-i İttifak örneklemeyle Osmanlı iktidar yapısı ve güç ilişkilerini anlamak üzerine odaklanılan bu çalışmada, temel materyal olarak kitaplar, makaleler ve akademik tezler

² Osmanlı Devleti'nde egemenliğin sahibi olan Padişah, devletin tarihinin büyük bir bölümünde iktidarı, belirli güç odakları vasıtasıyla ya da bu odaklarla birlikte kullanmak durumunda kalmıştır. Bu güç odakları zamana ve koşullara göre değişiklik gösterebilmiştir. Bir dönem Vezir-i Âzam, diğer bir dönem Divan-

Hümayun kurumsal bir güç olarak iktidarı yönlendirirken, başka dönemlerde Yeniçeriler ya da Ulema, devlet içerisinde güç merkezi haline gelerek iktidar içerisinde belirleyici bir konum elde etmişlerdir.

kullanılmıştır. İncelemeyi yaparken kaynaklar, çeşitli açılardan sınıflandırılmıştır. Birincisi; Osmanlı iktidar yapısı ile çalışmada örneklem olarak alınan Sened-i İttifak üzerine yoğunlaşan kaynaklar arasında yapılan bir sınıflandırma, ikincisi ise; Sened-i İttifak'a dair farklı değerlendirmeler ve bakış açılarına yönelik yapılan sınıflandırmadır. Bu çalışmada nitel araştırma yöntemi tercih edilmiş ve veri toplama teknikleri sayesinde çalışmamız şekillenmiştir. Verilerin ortaya çıkması ve birikmesi bağlamında Osmanlı iktidar yapısı, burada yer alan güç ilişkileri ve Sened-i İttifak ile alakalı yayınlar tespit edilmiştir. Analiz süreci, dört aşamalı olarak planlanmıştır. İlk iki aşamada elde edilen veriler sınıflandırılarak araştırmanın tematik alanları belirlenmiş ve verilere dayalı betimsel analiz yapılarak ortaya çıkan bulguların, daha önce belirlenen tematik alanlarla ilişkilendirilmesi sağlanmıştır. Üçüncü aşama olan içerik analizinde ise değişkenler arasındaki ilişki daha ayrıntılı bir analize tabi tutulmuş ve daha önce elde edilen bulgularla bunlar temellendirilmiştir. Son aşamada, analitik yorumlama yapılmıştır. Burada elde edilen sonuçlar, literatürle birlikte karşılaştırılarak tartışılmıştır. Bu çalışmada etik kurul izni ve/veya yasal/özel izin alınmasını gerektirecek bir husus bulunmamaktadır.

2. OSMANLI DEVLETİ'NDE KLASİK DÖNEM İKTİDAR VE GÜÇ İLİŞKİLERİ

Osmanlı Devleti'nin kuruluş zamanlarına dair oldukça az sayıda belge bulunduğu için, yönetsel gücün tam olarak nasıl kullanıldığı bilinmemektedir. Ancak nicelik ve nitelik açısından az olan bu belgeler yine de küçük ipuçları sunmakta ve bu konuda bir bakış açısının şekillenmesine yardımcı olmaktadır. Türkmen ve göçebe aşiretlerini Bizans sınırında örgütleyen Osman Bey'in, kurmuş olduğu bu yeni organizasyonun mutlak lideri olduğu kesindir. Osmanlı'nın henüz yeni kurumsallaşmaya başladığı bu dönemlerde Bey, yönetsel gücün biricik temsilcisi olarak görünmektedir (Köprülü, 1972: 179). Devletin kurulma ve kurumsallaşma dönemlerini ifade eden 14. ve 15. yüzyıllarda Bey'in (bir başka ifadeyle padişahın) mutlak iktidarına en büyük tehdidin kendi aile fertlerinden geldiği bilinmektedir. Hatta bu nedenle I. Murat ve I. Bayezid kardeşlerini ortadan kaldırmış ve Fuat Köprülü'nün ifadesiyle padişah, "*hâkimiyetini taksim etmemiştir*" (Köprülü, 1972: 179).

Osmanlı Devleti'nde 15. yüzyılın ilk yarısında, padişahın mutlak iktidarını tehdit eden başka bir güç merkezi kurumsallaşmaya başlamıştır. "Vekil-i mutlak" olarak nitelendirilen bu güç, yani vezirlik makamı, aslında ilk olarak Orhan Bey döneminde kurulmasına rağmen, 14. yüzyıl sonlarında kurumsal bir yapıya dönüşmeye

başlamıştır. Bu makamı Fatih dönemine kadar domine eden Çandarlı ailesi, siyasi bunalımların da etkisiyle padişahın yanında gerçek bir iktidar ortağı haline gelmiştir. Çandarlı ailesinin devlet içerisinde ürkütücü bir iktidar ortağına dönüşmesi, "Vezîr-i Âzam" makamından alınan gücün yanı sıra, bir Türkmen aşireti olarak toplumsal meşruiyet kaynaklarının güçlü olmasından kaynaklanmaktadır. Fatih Sultan Mehmet, merkeziyetçi bir hükümdar olarak önce iktidarı paylaşmak zorunda kaldığı Çandarlı ailesini yönetsel yapı içerisinden tasfiye etmiş (Mumcu, 2007: 57), ardından da mutlak iktidarını tehdit eden kendi ailesi için çıkardığı kanunname ile "kardeş katli"ni meşru bir zemine oturtmuştur (İnalçık, 2019a: 233).

Osmanlı Devleti'nde Divan-ı Hümayun da belirli bir dönem padişahın mutlak iktidarını paylaşmak zorunda kaldığı güç merkezlerinden birini oluşturmuştur. Tarih araştırmacıları tarafından Osmanlı merkez bürokrasisinin temeli kabul edilen Divan-ı Hümayun teşkilatı 17. yüzyılın ortalarına kadar etkinliğini ve etkililiğini devam ettirmiştir. Bu dönemden sonra kurumsal olarak yapısı ve çalışma düzeni bozulmaya başlayan Divan, güçlü konumunu yitirmiştir (Mumcu, 1986: 21). Divan-ı Hümayun'un farklı tanımları olsa da genel kabul, Divan'ın yüksek dereceden devlet bürokrasisinin haftanın belirli günlerinde toplandığı, yürütme ve yargı gücünün yanında kanun hazırlama yetkisine de sahip bir kurul olduğudur. Orhan Bey döneminde vezirlik makamının oluşturulmasıyla birlikte güçlenmeye başlayan Divan, Fatih döneminde merkezleşmenin de etkisiyle gücünü artırmıştır. Ancak Mumcu'nun da belirttiği gibi Divan-ı Hümayun'un yapısı, işleyiş biçimi ve karar alma mekanizması bu konudaki yetersiz belgeler nedeniyle tam manasıyla aydınlatılamamaktadır.³

Osmanlı devlet organizasyonu içerisinde Vezîr-i Âzam'ın siyasal otoritesiyle Divan-ı Hümayun'un kurumsal gücü arasında mutlak bir çelişki göze çarpmaktadır. Zira birinin gücünü artırması diğerinin zayıflamasına yol açmıştır. Örneğin Mumcu'ya göre Divan-ı Hümayun, Fatih döneminde gelişimini tamamlamış ve tam olarak kurumsal bir yapıya kavuşmuştur (Mumcu, 1986: 21). Öte taraftan Fatih, ulema dışındaki önemli askeri sınıf üyelerini devşirmelerden seçerek, Çandarlı ailesi tarafından çok güçlendirilen Vezîr-i Âzam makamını kendine bağlamış ve siyasal gücü tamamıyla merkezileştirmiştir (Mumcu, 1986: 28). Bu, güçlü bir Divan-ı Hümayun'un ama bunun yanında eskiye oranla gücünü yitirmiş bir Vezîr-i Âzam makamının başladığı süreç olmuştur. 17. yüzyılın ortalarında birtakım iç ve dış siyasi etkilerle padişahın en azından siyasal bir karakter olarak zayıflaması, Divan-ı Hümayun'un da yozlaşmasına yol açmış ve böylece siyasal ve yönetsel gücün Padişah divanından

³ "Divan-ı Hümayun'da zabıt tutulmadığı için defterlerin ve evrakın incelenmesi

de karar sürecinin nasıl oluştuğunu bize göstermemektedir." Mumcu, 1986: 8.

Vezir-i Âzam'ın kendi divanı olan İkinci Divan'ına kaymasına neden olmuştur.⁴ Ancak 17. yüzyılda merkezî iktidar içerisinde güç kazanan bir diğer unsur ilmiye sınıfı ve bunu temsil eden şeyhülislamdır. Hüseyin Yılmaz, makalesinde bu iki ağırlık merkezi arasındaki iktidar mücadelesini aydınlatıcı bir şekilde yansıtmaktadır.⁵

Vezir-i Âzam, Osmanlı iktidar dengesinde ağırlık merkezlerinden biri olarak güçlü konumunu II. Mahmut dönemindeki merkezileşme hareketine kadar korumuştur. Ancak bu süreçte Vezir-i Âzam'ı padişahın mutlak gücüne karşı merkezdeki tek dengeleyici aktör olarak sunmak hata olacaktır. Zira, 17. yüzyılda Osmanlı iktidar yapısı üzerinde yönetsel gücü şekillendiren *baskı grupları* da güçlenmiştir. Bu gruplardan biri ilmiye sınıfı, diğeri ise yeniçerilerdir. Bu iki unsur, çoğu durumda yönetsel yapıdaki istikrarsızlıktan beslenmiş ve II. Mahmut dönemine kadar iktidar üzerindeki belirleyici konumlarını muhafaza etmeyi başarmıştır.

Merkezî iktidardaki istikrarsızlığın yanında yerelde de güçlü hanedanların varlığı dikkat çekmektedir. Ayan adı verilen söz konusu yerel güçlerin yükselişi aslında 17. ve 18. yüzyıl boyunca devam etmiş, 19. yüzyıla girildiğinde ise doruk noktasına ulaşmıştır. Ayanlık, 17. yüzyılda bozulan devlet otoritesi nedeniyle merkezî iktidarın, yerel ileri gelen ailelerden güç devşirmesi yoluyla ortaya çıkmıştır. İktidar çoğu durumda bu yerel güç unsurlarının meşruiyet zeminini onlara resmî unvanlar ve görevler vererek oluşturmuştur. Örneğin 18. yüzyılda Anadolu'da yer alan ayanlardan Manisa ve çevresinde Karaosmanoğulları, Bozok'ta Çapanoğulları, Kayseri'de Kalaycıoğulları, Emirağazadeler ve Zennecizadeler, Ankara'da Müdderiszadeler ve Nakkaşadeler, Konya'da Gaffarzadeler ve Mühürdarzadeler, Bilecik'te ise Kalyoncu Ali ailesi nüfuzlarını mütesellimlik yoluyla oluşturmuşlardır (İnalçık, 2019b: 76). Ayanlar, 18. yüzyıl boyunca özellikle Rumeli ve Anadolu'da büyük bir güce ulaşmalarına rağmen, birleşik bir siyasal güç ya da sınıfı temsil etmemişlerdir (Berkes, 2018: 137). Dolayısıyla merkezî iktidarın karşısında organize ve yekpare bir gücün bulunmadığı gözden kaçırılmamalıdır. Buna karşılık, merkezî yapının da dağınık bir görüntü sergilemesi

⁴Ali Akyıldız da bu hususta benzer bir tespitte bulunuyor: "Bilindiği gibi devletin ilk zamanlarında hergün toplanan divan, önce haftada dört, daha sonra iki, XVIII. Yüzyılın ilk yarısından itibaren de üç ayda bir güne indirilmiştir...Divanın bu suretle önemini kaybetmesine paralel bir şekilde hükümet işleri, tedrici olarak sadrazam sarayına, onun ikinci divanına kaymış ve Babiali önem kazanmaya başlamıştı." Akyıldız, 1992: 2. Hüseyin Yılmaz, Vezir-i Âzam'ın yükselişini ya da iktidarda ağırlık merkezinin İkinci Divan'ına kaymasını farklı yorumlamaktadır. Yılmaz'a göre Padişah bu iktidar devrini bilerek ve isteyerek yapmış, bu sayede yeniçerilerin merkezinde olduğu muhalefetle kendi makamı arasında bir tampon oluşturmuştur. "Saltanat erkinin yüksek memurlara devredilmesi, padişahları muhalefetle şahsen yüzleşmekten korurken, özellikle yeniçerilik gibi kurumların öncülük ettiği muhalefete de padişaha meydan okumaksızın hükümet gücünü sınırlama imkanı vermiştir. Muhalefetle hükümetin anlaşmazlığa düştüğü birçok

ayanların, güçlü olduğu izlenimini uyandırır da aslında bunun böyle olmadığı II. Mahmut'un iktidarını sağlamlaştırmasından sonra girişeceği merkezileşme ile ortaya çıkmıştır.

3. MERKEZİ İKTİDARDA GÜÇ İLİŞKİLERİ VE SENED-İ İTTİFAK

Sened-i İttifak, Osmanlı iktidar yapısındaki karmaşık ilişkiler ağının anlaşılması açısından oldukça önemli bir değer taşımaktadır. Ancak araştırmacılar ısrarla Türk demokrasi ve anayasacılık hareketleri ekseninde konuyu ele almaktadır. Halbuki bu olay, anayasacılık bağlamında değerlendirildiğinde hak ettiği önemi yitirmektedir. Zira, Sened-i İttifak bu yönüyle tamamen başarısız bir girişim olarak sınırlı etkilere sahip olmuştur.

19. yüzyıla girildiğinde Osmanlı merkezî iktidar yapısında istikrarsızlığın zirve yaptığı görülmektedir. III. Selim'in iktidar dengelerini gözetmeksizin giriştiği reformlar, onun düşüşüne zemin hazırlamıştır.⁶ III. Selim'in devrilmesinin ardından yeniçeriler, merkezî iktidarda temel güç haline gelmiş ve IV. Mustafa'yı tahta çıkarmıştır. Ancak kısa bir süre sonra Rusçuk ayanı Alemdar Mustafa Paşa, merkezdeki eski reformcuların da desteğiyle İstanbul'a hâkim olmuş ve IV. Mustafa'yı tahttan indirerek III. Selim reformlarını desteklediği bilinen II. Mahmut'u tahta çıkarmıştır. Yaşanan bu iktidar mücadelesinin ardından padişah II. Mahmut, kendisini iktidara taşıyan ve yeniçerilerin merkezdeki güçlü konumunu geriletken Alemdar Mustafa Paşa'nın "diktatörlüğünü" kabullenmek durumunda kalmıştır (İnalçık, 1964: 603).

Alemdar Mustafa Paşa, yaklaşık dört ay süren Vezir-i Âzamlığı sırasında merkezî iktidarı kendi otoritesi etrafında güçlendirmek istemiş ve temel hedefinde yeniçeriler olduğu için, bu grubun iktidar mücadelesinde elde ettiği mevzileri geriletmeye çabalamıştır. Önce III. Selim'in yarıda kalan askeri reformunu yeniden diriltmek adına Sekban-ı Cedit adında merkezde yeni bir askeri güç yaratmaya çalışmış, ardından ayanları İstanbul'a davet ederek onların desteğini kazanmayı ummuştur. Yerel iktidarları temsil eden ayanlar, merkezî iktidara güvenmedikleri için İstanbul'a askeri kuvvetleriyle birlikte gelmişler ancak en güçlü ayanlar

durumda, padişahlar taraflar arasında aracılık etmeye çalışmışlar ve bunu yaparken de genellikle açıktan taraf tutmamaya özen göstermişlerdir." Yılmaz, 2008: 9.

⁵ 18. yüzyılın hemen başında Vezir-i Âzamlık makamını işgal eden Çorlulu Ali Paşa, şeyhülislam olan Paşmakçızade Ali Efendi'nin iktidar içindeki ağırlığını şu sözlerle eleştirmiştir: "Mademki şeyhülislam teveccüh-i hümayununuzla selefden ziyade istiklale mazhurdur, bu kulları idare-i umur ve hizmete kadir değilim." Hüseyin Yılmaz'a göre vezir-i azamın "şeyhülislamın üstünlüğüne karşı duyduğu kişisel kını bir yana, vezir-i azamı direnmeye sevk eden sorun bu iki makama ait yetkileri ayıran çizginin bulanıklaşmasına karşı olan meşru itirazıdır." Yılmaz, 2008: 9.

⁶ Findley de benzer fikirlere sahiptir. "Selim'in talihsizliği, bu dönüşüme yeterli iç ve dış destek olmaksızın girişmiş olmasıdır." Findley, 2019: 34.

arasında sayılan Tepedelenli Ali Paşa ve Kavalalı Mehmet Ali Paşa askerleriyle bile olsa bu davete icabet etmekten imtina etmişlerdir. Ayanlarla Alemdar Mustafa Paşa arasında gerçekleştirilen toplantılar neticesinde alınan kararlar “Sened-i İttifak” adıyla bir protokole bağlanmıştır. Ancak anlaşıldığı kadarıyla bu protokolü sadece dört ayan imzalamış⁷, diğer ayanlar kendi bağımsızlıklarının sınırlanacağı endişesiyle memleketlerine dönmüşlerdir (Shaw ve Shaw, 1983: 27).

Sened-i İttifak, 19. yüzyılın başlangıcında Osmanlı iktidar yapısını oluşturan ağırlık merkezlerinden birinin (Sadrâzam Alemdar Mustafa Paşa'nın), siyasi ve yönetsel gücünü diğerlerine (padişah ve yeniçerilere) kabul ettirme çabasıdır. Okuduğunuz çalışmanın temel hipotezini teşkil eden bu cümle, bazı tarihçiler tarafından da -kısmen- desteklenmektedir. Örneğin, Sina Akşin, “... *Sened-i İttifak daha somut olarak ayanların örgütlenmesi, aynı zamanda yeniçerilere karşı bir silah olarak da düşünülmüştü. Bir yeniçeri isyanı çıktığında, ayanlar İstanbul'a gelip 'Vaka-yı Hayriye'yi gerçekleştireceklerdi* (Akşin, 1992: 119)” demektedir. Halil İnalçık ise Sened-i İttifak'ın imzalanmasına yol açan siyasi gelişmeleri “... *siyasi bakımdan imparatorluk içinde teşkilatlı gerçek kuvvetlerin, yani ocak, ulema ve taşrada hâkim ayanın, devletin karar verme yetkilerini fiilen ele geçirme mücadelesi şeklinde yorumlamak mümkündür.* (İnalçık, 1964: 603)” şeklinde değerlendirmektedir. Ancak her iki yaklaşım, güçlü bir tahlile dayanmakla birlikte iktidar mücadelesinin merkezine “baskı gruplarını” yerleştirmiş ve Padişahla Sadrâzâmı bütüncül bir güç varsayarak merkezî iktidarı monoblok bir yapı olarak kabul etmişlerdir. Oysaki Sened-i İttifak'ın kabul edilmesi sürecinde Padişah ve Sadrâzam'ın otoriteleri arasında da mutlak bir çelişki söz konusudur. Gerçi İnalçık, makalesinde Padişahı Sadrâzam'dan ayırarak belgenin Padişahın iradesi dışında imzalandığını ima etse de, “*mutlak haklarına riayeten padişahın şahsı bu yeminin dışında tutulmakla beraber devlet veya sadaret makamının hanedanlara karşı taahhütleri, neticede, yine padişahın taahhütleri şeklinde anlaşılmalıdır* (İnalçık, 1964: 606-607)” demiş ve merkezî iktidarı yekpare bir yapı olarak kabul etme pozisyonunu korumuştur.

Bu çalışmanın yüklendiği hipotezden farklı bir değerlendirme daha mevcuttur. Bu değerlendirmenin sahibi olan Niyazi Berkes'e göre, Sened-i İttifak iktidar bileşenini meydana getiren güçlerden birinin diğerlerine üstünlüğünü kabul ettirme çabası değil, söz konusu güçler

arasındaki bir uzlaşma arayışını ifade etmektedir. Bu durumu, “*İttifak Senedi, geleneksel bir feodal hukuku yazılı hale getirme girişimi olmaktan ziyade feodal haklar tanımayan bir gelenekte padişah adına sadrazam, şeyhülislam, yeniçeri ağası ile feodalleşmeye yönelmiş ayan arasında bir uzlaşma yaparak bunun koşullarına uymada ve uygulamada karşılıklı yetkiler tanıma girişimidir* (Berkes, 2018: 142)” diyerek ifade eden Berkes'in diğerleri gibi merkezî iktidarı bütüncül bir yapı olarak sunmaya çalıştığı görülmektedir. Sözleşme, iki tarafın birbirine verdiği taahhütleri içermektedir ve İnalçık'ın tespitiyle bir misak şeklindedir (İnalçık, 1964: 606). Ancak, merkezî iktidarı temsil eden taraf, ortak bir hedefe sahip olmadığı gibi farklı çıkarları temsil etmektedir.

Sened-i İttifak, başarısız bir girişim olarak tarihteki yerini almıştır. Kendisine uygulama alanı yaratamayan belgenin, başarısızlığındaki temel etken, meşruiyetinin zayıflığından kaynaklanmaktadır. Her şeyden evvel protokolün hedefinde yeniçeriler bulunmaktadır. Öte taraftan padişahın bu sözleşmeye soğuk baktığı pek çok kaynak tarafından dile getirilmektedir (Ahmet Cevdet Paşa, 1891: 7, Karal, 93 ve Tanör, 2001: 51). Sözleşmeyi imzalayan Alemdar Mustafa Paşa, birkaç hafta sonra yeniçeri isyanı sonucunda hayatını kaybetmiş, ayanlardan ise sadece dört tanesi sözleşmeye imza atmıştır. Tüm bu gelişmeler nedeniyle Sened-i İttifak'ın bir meşruiyet sorunu yaşadığı görülmektedir. Ancak söz konusu başarısızlığa rağmen Sened-i İttifak, herhangi bir küçümsemeyi de hak etmemektedir. Pek çok anayasa hukukçusu belgenin ilk anayasal metin olduğunu ifade etmektedir.⁸ Devletin laikleşmesi bağlamında bir ilerleme olduğunu iddia edenler de vardır.⁹ Biz burada, bu tartışmaların tarafı değiliz. Amaç, Osmanlı iktidar bileşenini meydana getiren güçlerin Sened-i İttifak girişimi karşısında nasıl pozisyon aldığını belirleyerek iktidar yapısındaki güç ilişkilerini anlamaya çalışmaktır.

3.1 Sened-i İttifak'ta Padişah'ın Pozisyonu

Osmanlı Devleti'nde teorik olarak iktidar kavramı, padişahlık makamının uhdesinde sembolleşmiştir. Padişah, egemenliğinin kendisine açtığı iktidar alanını, merkezî yönetimde yer alan birtakım güçler kanalıyla kullanmaktadır. Bu güçlerin, zamana ve koşullara bağlı olarak farklı kurum ya da aktörlerin bünyesinde biriktiği önceki bölümde belirtilmişti. Devlet içerisinde merkezileşmenin yaşandığı dönemlerde, söz konusu güç merkezlerinin gücü, Padişah'ın müsaade ettiği kadarıyla

⁷ Ali Akyıldız'ın yayınladığı Sened-i İttifak suretinde, Ayanlardan sadece Cebbarzade Süleyman, Karaosmanzade Hacı Ömer, Sirozî İsmail ve Çirmen Mutasarrıfı Mustafa'nın imzası bulunmaktadır. Bkz. Akyıldız, 1998: 222. Ahmet Cevdet Paşa'nın yer verdiği Sened-i İttifak suretinde de aynı isimler bulunmaktadır. Bkz. Ahmet Cevdet Paşa, 1891: 282.

⁸ Bülent Tanör, eserinde anayasa hukukçularının bu konudaki yaklaşımlarına

geniş yer ayırmıştır. Ayrıntı için bkz. Tanör, 2001: 56-64. Ayrıca Niyazi Berkes de belgenin basit bir anayasa taslağı olduğunu iddia etmektedir. Berkes, 2008: 138. Aynı yaklaşım Sina Akşin'de de görülmektedir. Akşin, 1992: 119.

⁹ Bahri Savcı'ya göre Sened-i İttifak girişimiyle Padişah, Tanrı'dan aldığı geleneksel meşruiyetini yeryüzüne indirmiş ve Ayanlara dayandırmıştır. Savcı, 1974: 11.

sınırlı kalmıştır. Ancak merkezî iktidarın zayıfladığı dönemlerde ise yönetimde ortaya çıkan boşluğu, aslında meşruiyetlerini Padişah'ın temsil ettiği egemenlikten alan, güç merkezleri işgal etmiştir. 19. yüzyılın başında buna benzer bir durum yaşanmış ve iktidarın zayıflığı karşısında kontrolsüz kalan güç merkezlerinden her biri, kendi otoritesini diğerlerine kabul ettirmek adına birtakım ittifaklar kurmaya çalışmıştır.

II. Mahmut, Sened-i İttifak'ın da imzalandığı saltanatının ilk yılında belki de Osmanlı tarihinin iktidar alanı en zayıf padişahlarından biri görünümündedir. Saltanatını Alemdar Mustafa Paşa'ya borçlu olan Padişah, bu dönemde sık sık Alemdar'ın meydan okumalarına maruz kalmış ve onun otoritesini kabullenmiştir.¹⁰ Alemdar Mustafa Paşa'nın merkezî yönetimi kendi otoritesi etrafında güçlendirmek adına ayanların devlete sadakatini sağlamayı ve onlarla kuracağı ittifakı bir senede bağlamayı istediği bilinmektedir. Alemdar bu girişimde bulunduğu sırada İstanbul'da tesis ettiği güçlü otoriteye rağmen yeniçerileri hala potansiyel bir tehdit olarak algılamıştır. Ancak Padişah'ın pozisyonu çok daha farklıdır. Zira onun geleneksel otoritesini tehdit eden en canlı güç Alemdar'ın kendisidir. Yeniçeriler de Padişah'a ziyandır ama en azından bu dönem itibarıyla sinmiş ya da uykuya dalmış bir tehdit olarak görünmektedir (Tanör, 2001: 41).

Alemdar Mustafa Paşa'nın ayanlarla gerçekleştirdiği "Meşveret-i Amme"nin ve burada alınan kararların imza altına alındığı Sened-i İttifak'ın, Padişah'ın iradesi dışında gerçekleştiği hususunda literatür neredeyse hemfikirlerdir. Buna rağmen Padişah'ın senedi onayladığı ya da onaylamaya mecbur kaldığı da bilinmektedir. II. Mahmut'un Sened-i İttifak'a bakış açısı tek bir kaynağa, Ahmet Cevdet Paşa'ya dayandırılmaktadır. Ahmet Cevdet Paşa'nın aktardığına göre; Enderun ileri gelenlerinden Ömer Ağa "Bu senet sizin istiklal-i saltanatınıza dokunur. Lakin reddi dahi kabil değildir. Şimdilik çaresiz tasdik olunup sonra bunun fesih ve ilgası çaresine bakılmalıdır." demiş ve Padişah da gereğini yapmıştır (Ahmet Cevdet Paşa, 1891: 7).¹¹ Ahmet Cevdet Paşa'nın düştüğü bu kayıt doğru kabul edilmelidir zira sonraki gelişmeler bunu doğrulayacak mahiyette seyretmiştir. Netayicü'l-vukuat yazarı Mustafa Nuri Paşa'nın aktardığına göre, Padişah

Alemdar Mustafa Paşa'yı yok etmek için tertip edilen yeniçeri isyanından haberdar olmuş, fakat sessiz kalmıştır (Mustafa Nuri Paşa, 1992: 232). Ortaylı da benzer kanaattedir: "Genç padişah kısa bir boyun eğme devresinden sonra sadece ayanları değil, sadrazamı da gözden çıkarttı. Baş düşmanı olan kapıkulu askerinin Alemdar'ın konağına saldırıp onu yok etmelerini seyretti" (Ortaylı, 2014: 43).¹² Padişah'ın bu tavrına, Sened-i İttifak'la birlikte devlet içinde iyiden iyiye güç kazanan Alemdar Paşa'ya karşı gösterdiği tepkinin bir sonucu olarak bakılmalıdır.

II. Mahmut, Sened-i İttifak'ı kendi otoritesi açısından büyük bir tehlike olarak kabul etmiştir. Alemdar'ın ayanlarla kurduğu ittifakın ardından daha da güçleneceği düşüncesi Padişah'ı oldukça rahatsız etmiş olmalıdır. Kurulan bu ittifak karşısında Padişah'ın, yeniçerileri korumaya alarak, onların desteğini almaya çalıştığı iddia edilebilir. Zira yine Netayicü'l-vukuat yazarının aktardığına göre, ayanlarla yapılan Meşveret-i Amme'de yeniçeriliğin tümünden kaldırılması gündeme gelmiş fakat Padişah buna razı olmamıştır (Mustafa Nuri Paşa, 1992: 229). Kemal H. Karpat da benzer bir fikre sahiptir. Karpat'a göre; "Ayan, yeniçeriden daha tehlikeliydi, çünkü yeniçeri nihayetinde 'devlet kulu' olmaktan ileri gidemezdi; ayan ise gerçek anlamıyla iktidara kendi damgasını vurmak istiyordu" (Karpat, 2017: 33). Yeniçeriler, belki de Padişahın verdiği bu örtülü destekten cesaretlenerek Alemdar'a karşı büyük bir isyan başlatmışlardır. Bunu net olarak belirlemek mümkün görünmüyor olsa da II. Mahmut'un Alemdar olayından sonra merkezileşme adına önceliği ayanlara verdiği ve onların gücünü kırmaya çalıştığı göz ardı edilmemelidir.

3.2 Sened-i İttifak'ta Alemdar Paşa'nın Pozisyonu

Çalışmanın bu bölümdeki başlığı "Sened-i İttifak'ta Sadrâzam'ın Pozisyonu" olarak alınabilirdi ancak Alemdar Mustafa Paşa, söz konusu dönem içinde otoritesini sadece Sadrâzamlık makamının kurumsal gücünden almamaktadır. Öte taraftan bu kurumsal güç, meşruiyetini Padişah'ın egemenliğine dayandırmaktadır. Ancak önceki bölümde belirtildiği üzere Padişah'ın temsil ettiği iktidar en azından bu dönemde oldukça zayıf görünmektedir. Literatür neredeyse istisnasız bir şekilde Alemdar'ın dört ay süren Sadrâzamlığını "diktatörlük" olarak nitelendirmektedir.¹³

¹⁰ "II. Mahmut'un tahta çıkma merasiminde maiyetinde yer alan Alemdar Paşa, tepeden tırnağa tüfek ve kılıçlarla donanmış 300 Arnavut'tan oluşan maiyetiyle gösteriş yapmaya devam etti. Yeni padişaha bu meydan okuma, onu geleneksel kanunları çiğneyen küstah bir maceracı olarak betimleyen düşmanları tarafından fark edilmekte gecikmedi." Aksan, 2017: 269.

¹¹ Aynı kaynağı çalışmasında Halil İnalçık (İnalçık, 1964: 607), Enver Ziya Karal (Karal, 93), Selçuk Özçelik (Özçelik 1959: 11), Bülent Tanör (Tanör, 2001: 44), Virginia H. Aksan (Aksan, 2017: 270) ve Niyazi Berkes (Berkes, 2018: 142) de kullanmıştır.

¹² İsmail Hakkı Uzunçarşılı, aksi görüştedir. "... hadisat dikkatle gözden geçirilecek olursa Sultan Mahmud, bazı saray erkanının sözleriyle Alemdar'ın diktatörce hareketine karşı belki de münfeil ise bile Alemdar'ın yıkılmasını isteyecek ve

biraderinin iclası suretiyle saltanatı elden çıkaracak kadar gafil değildi" Bkz. Uzunçarşılı, 2010: 183. Uzunçarşılı'nın bu yorumu oldukça zayıf görünmektedir. Zira yazar, Alemdar'ın yok oluşuyla Mustafa'nın tekrar tahta çıkacağını varsaymış ve bu sayede Alemdar'ın yaşamasının II. Mahmut'un çıkarlarına uyduğu sonucuna varmıştır. Halbuki Mustafa, padişah sarayında adeta rehin tutulmuş ve Alemdar'ın ölümüyle derhal padişah emriyle boğdurulmuştur.

¹³ Halil İnalçık, 1964 yılında yayımlanan makalesinde Alemdar Mustafa Paşa'nın sadrazamlık dönemini "Alemdar'ın diktatörlük devri" olarak nitelendirmiştir (İnalçık, 1964: 603). İliber Ortaylı, "İmparatorluğun eski günlerinde görülebildiği gibi gene çifte bir egemenlik gelmişti. Devletin ilk yüz elli yılında Çandarlılar, 17. yüzyılda Köprülüler ailesinin üyeleri adeta taht sahibi sadrazamlar olarak hükümdarları zaman zaman gölgede bırakmışlardı. Şimdi Alemdar Mustafa Paşa

Buna rağmen, Paşa'nın siyasal konumunun sağlam olduğu da şüphelidir. Zira, henüz bir ayanken düzenlediği askerî bir operasyon neticesinde iktidarı ele geçirmiş olmasına rağmen, merkezdeki diğer aktörleri tasfiye edememiştir.

Alemdar Mustafa Paşa, neden ayanları İstanbul'a çağırması ve onlarla bir ittifak sözleşmesi imzalamıştır? Soru, bir başka açıdan da sorulabilir: Alemdar Paşa Sened-i İttifak'la neyi amaçlamıştır? Bu hususta en muteber kaynaklardan biri olarak gösterilen Halil İnalıcık'ın makalesi çelişkili bir yaklaşım sergilemektedir. İnalıcık'a göre Alemdar'ın Sened-i İttifak'ı düzenlemedeki temel amacı imparatorluk içinde birliği sağlamak ve merkezin otoritesini iade etmektir. İnalıcık; bu vesileyle Alemdar'ın, valileri ve ayanları merkezde düzenlenen "Meşveret-i Amme"ye çağırıldığını ve burada ayanlara Sened-i İttifak'ı imzalatırdığını belirtmektedir (İnalıcık, 1964: 604). Ancak yazar; makalesinin devamında, "Sened-i İttifak, bir harp ve ihtilal ortamı içinde iktidarı ele alan ayanlar tarafından Padişah'ın mutlak otoritesi karşısında açıkça kendilerinin durumlarını garanti altına almak gayesiyle kabul ettirilmiş bir vesikadır (İnalıcık, 1964: 607)" diyerek adeta kendini tekzip etmiştir. Dolayısıyla İnalıcık, Sened-i İttifak'ın bir merkez girişimi mi yoksa ayan dayatması mı olduğu noktasında netliğini yitirmektedir. Stanford Shaw, Alemdar Paşa'nın asıl amacının merkezî iktidardan ziyade devleti güçlendirmek olduğunu ima etmektedir. Shaw'a göre; Alemdar, III. Selim reformlarını kaldığı yerden devam ettirmek istemiş (reformlar devleti kuvvetlendirmek adına yapılmıştır) ve bu reformlara muhalefet eden ayanı ikna edebilmek için Sened-i İttifak formülünü üretmiştir (Shaw ve Shaw, 1983: 26). Her iki yaklaşım da Alemdar Paşa'nın; ayanı, devletin ve merkezî iktidarın güçlendirilmesinin karşısında en büyük engel olarak gördüğü ön kabulüne dayanmaktadır. Niyazi Berkes de, Alemdar Paşa'nın hükümdarlığın karşısındaki asıl tehdit olarak, ayanları gördüğünü

belirtmektedir.¹⁴

Yukarıda bahsi geçen yazarlardan farklı düşünen bir kesim daha bulunmaktadır. Örneğin ünlü tarihçilerden Erik Jan Zürcher'e göre, Alemdar Mustafa Paşa'nın Sadrâzamlığı, başkentteki ayan iktidarını temsil etmektedir.¹⁵ Dahası Zürcher, Alemdar Mustafa Paşa'nın, hasımlarını yani III. Selim'in tahttan indirilmesine yol açan 1807 darbesinin oyuncularını, yıldırıp tamamen itaat altına alma çabasından başka, kurduğu Sekban-ı Cedit ordusunun çekirdeğini de ayanın başkente gönderdiği askeri birliklerden oluşturduğunu belirtmektedir (Zürcher, 2017: 53). Kemal Karpat da benzer ifadelerle, "Rumeli ayanının iktidara getirdiği II. Mahmud (1808-39) Sened-i İttifak ile ayanın istediklerini gerçekleştirdi (Karpat, 2017: 33)" diyerek, ittifakın aslında ayanlara karşı yapılmadığını yazmıştır. Her ne kadar çelişkili bir yaklaşım sergilese de Halil İnalıcık, "Siyasi tarih bakımından Sened-i İttifak büyük ayanın, devlet iktidarını kontrol altına alma teşebbüsünü ifade eder (İnalıcık, 1964: 603)" demiş ve merkezî iktidarın ayanı değil, tam tersine ayanın merkezi kontrol altına almaya çalıştığını ifade etmiştir.

Sened-i İttifak yedi şart altında karara bağlanmış bir metindir. Bu şartlardan ikisi, doğrudan Padişah'ın otoritesine bağlılığa gönderme yapmaktadır.¹⁶ Ancak bu dönemde Padişahlık makamının iktidar alanının zayıflığı ve bir "diktatöre" dönüşen Alemdar'ın otoritesi hesaba katıldığında, metnin kastettiği asıl gücün bir bütün olarak merkezî iktidar olduğu rahatlıkla iddia edilebilmektedir. Bu dönemde merkezî iktidar ise *gücünü* Alemdar Mustafa Paşa'ya dayandırmaktadır. Dolayısıyla Padişah'a bağlılık, aslında Alemdar Paşa'ya bağlılık anlamına gelmektedir. Sened-i İttifak'ta yer alan şartlardan bir tanesi doğrudan Sadrâzamin otoritesine bağlılığa atıf yapmaktadır.¹⁷ Bu şartta da kimin kastedildiği bellidir. Metinde esas dikkati

da aynı rolü oynuyor gibiydi." diyerek sadrazamin diktatöre dönüşmesine gönderme bulunmaktadır (Ortaylı, 2014: 40). Bülent Tanör, Alemdar Mustafa Paşa'yı "merkezdeki asıl siyasî güç" olarak tanımlamaktadır (Tanör, 2001: 41). Karal'a göre Alemdar Mustafa Paşa, II. Mahmut'u tahta geçirdiği süreci yönetirken merkezde kendisinin mutlak otoritesini tesis edecek ekibi de kritik mevkilere yerleştirmiştir (Karal, 89). Stanford Shaw, bu süreçte Alemdar Mustafa Paşa'nın Padişah gibi davrandığını ve hatta zaman zaman II. Mahmut'u tehdit ettiğini şu sözlerle ifade etmektedir: "Alemdar Mustafa Paşa sanki gerçek hükümdar gibi davranıyor, tartışma ve onaylama formalitelerine girmeden emirler yayıyor, Sultan Mahmut'un itirazları karşısında kendisinin yerine, Kırım Hanlığı'nda hak iddia eden ve o sıralarda İstanbul'da yaşamakta olan Selim Giray'ı geçirmeyi dahi düşünüyordu." (Shaw ve Shaw, 1983: 29).

¹⁴ "O zaman görüldü ki. Hükümdarlığın karşısındaki asıl güç yeniçerilerde değil, ayan ve derebeylerdedir. ... Sadrazamlık makamına gelmiş bir ayanın himayesine dayanarak Nizam-ı Cedit'çiler padişahla yeniçeriler arasında değil, Padişahla ayan arasında bir ittifak kurarak, Osmanlı hükümdarının egemenliği altında yeni bir düzen kurulmasını tasarladılar." Berkes, 2018: 137.

¹⁵ "Böylece, İmparatorlukta merkezî denetimi yeniden kurmaya çalışan ilk Sultan'ın saltanatı, arzu edilenin tam tersine, başkentte ayanın iktidara gelişyle sonlanmıştı." Zürcher, 2017: 53.

¹⁶ Ali Akyıldız'ın makalesinde Sened-i İttifak'ın orijinaline en yakın metin bulunmaktadır. Ancak bu çalışmada Önsoy'un anlam bütünlüğünü bozmayan

sadeleştirilmesi kullanılmıştır. Ali Akyıldız'ın yayımladığı metin için bkz. Akyıldız, 1998: 215-222. Sened-i İttifak'ta Padişahın otoritesine birinci ve üçüncü şartlar altında atıf yapılmıştır. Birinci şart şu şekildedir: "Padişahın kendisinin ve egemenliğinin dokunulmazlığı hepimizin taahhüdü ve kefaleti altındadır. Vezirler, bürokrasi, ulema, ocaklılar veya ayanlar tarafından ona karşı bir ihanet veya itaatsizlik olursa, buna kalkışanları hep birlikte bastırmaya çalışacağız. Bu karara katılmayanları ona katılmaya zorlayacağız. Hayatta oldukça kendimiz, olmadıkça evlat ve torunlarımız saltanatın korunması ve bozulmasının önlenmesi sorumluluğunu üzerimize alıyoruz". Önsoy, 1986: 26. Üçüncü şart ise; "Hazine ve devlet gelirlerinin korunmasını taahhüt ederiz. Bunların toplanmasına, korunmasına, padişah, emirlerinin uygulanmasına, kim karşı gelirse hepimiz onu önleme görevi ile yükümlü olacağız (Önsoy, 1986: 26)" şeklindedir.

¹⁷ Vezir-i Âzam'ın otoritesine atıf dördüncü şartta yer almıştır. "Şimdiye kadar her türlü padişah emir ve yasaklarının sadrazamdan çıkması kanun olduğu gibi, bundan sonra da böyle olacak ve herkes büyüğünü bilip, vazifesinden başka işe kalkışmayacaktır. Her iş sadrazama arz edilip, izni alındıktan sonra ona göre hareket olunacaktır. Bu esasa karşı gelenlerden hepimiz. davacı olacağız. Aynı surette sadaret makamı da kanun dışı irtikap ve irtişada bulunursa veya devlete zararlı kötü işlere kalkışır ya da mutlak otoritesini kötüye kullanarak şahsi gayelerle hareket ederse, bunun, önlenmesine de hep beraber çalışacağımızı taahhüt ederiz." Önsoy, 1986: 26.

çeken unsur iki şartın doğrudan yeniçerileri tehdit olarak görmesi ve bu grubu hedef almasıdır. Yeniçerilerin muhtemel bir isyanında ittifakı meydana getiren tüm bileşenlerin müdahalesi vazife olarak kabul edilmektedir. Sened-i İttifak'ın mahiyeti işte bu iki şart altında ortaya çıkmaktadır.¹⁸ Bu girişim, neticede taraflar arasında yapılan bir ittifaktır ve her ittifakta olduğu gibi ortak çıkarlar ve ortak tehdit algıları söz konusudur. Alemdar Mustafa Paşa, kendi otoritesi karşısında yeniçerileri tehdit olarak algılamış ve bunlarla baş edebilmek için ayandan destek istemiştir. Önceki bölümde Sened-i İttifak'ın imzalandığı Meşveret-i Amme'de yeniçeriliğin tümden kaldırılmasının gündeme geldiği ve Padişah'ın buna müsaade etmediği unutulmamalıdır.

Buradan anlaşılacağı üzere Padişah ve Sadrâzâmın farklı tehdit algılarının olduğu ileri sürülebilir. Mutlak iktidarın anahtarı ittifaklarda görülmüş, bu nedenle Padişah yeniçerilere örtülü bir destek sunarken, Sadrâzâm ayanlarla anlaşmak zorunda kalmıştır. Ayan da sunduğu desteğin karşılığında yereldeki iktidarlarını güvence altına alacak tavizler koparmıştır. Nitekim Sened-i İttifak'ın iki maddesi doğrudan ayanların haklarına gönderme yapmaktadır.¹⁹

Sened-i İttifak'la ayanların desteğini alan Alemdar Mustafa Paşa, merkezde kendi otoritesini güçlendirmek ve tehdit olarak gördüğü yeniçerilere gözdağı vermek adına derhal yeni bir ordunun teşkiline girişmiştir. Sekban-ı Cedit adı verilen bu ordunun çekirdeğini ayanların merkeze getirdikleri askerî birlikler oluşturmuştur.²⁰ Ancak kurulan ittifakın ne kadar kırılgan olduğu birkaç hafta sonra anlaşılacak ve sahneyi tekrar yeniçeriler devralacaktır.

3.3 Sened-i İttifak'ta Ayan'ın Pozisyonu

Literatürün bir kısmı, Sened-i İttifak'ı bir ayan dayatması olarak nitelendirmekte, merkezî iktidardaki diğer

aktörlerin pozisyonunu eksik değerlendirmektedir. Bu yöndeki klasik yaklaşımlardan birine sahip olan Mümtaz Soysal; "1808 yılında, Sadrazam Alemdar Mustafa Paşa'nın çağrısı üzerine, silahlı adamlarıyla birlikte İstanbul yakınında çadır kuran ayan ve beyler, daha önce hazırlayıp 'İttifakname' adını verdikleri bir metni Padişah II. Mahmut'un görevlilerine kabul ettirmişler, kendileri de, görevlilerle birlikte bu vaatlerinin altına mühürlerini basmışlardı" (Soysal, 1992: 26)" diyerek Sened-i İttifak'ın bir ayan teşebbüsü olduğunu iddia etmektedir. Soysal, burada iddiasını güçlendirmek için Sened-i İttifak'ın taslağının "İttifakname" adıyla ayanlar tarafından zaten önceden hazırlandığını ileri sürse de, Tanör'ün ifade ettiği gibi, bu konuda en küçük bir kanıt rastlanmamıştır (Tanör, 2001: 53).

Ayanların, Alemdar Mustafa Paşa'ya sunduğu destek de sınırlı kalmıştır, zira sadece dört ayanın Sened-i İttifak'ı kabul ettiği görülmektedir. Tek başına bu durum bile, Sened-i İttifak'ın aslında bir ayan teşebbüsü ya da dayatması olamayacağını ileri sürmeye olanak tanımaktadır. Sened-i İttifak'tan bağımsız olarak ayanlara yaklaşımda da literatürde bir farklılık göze çarpmaktadır. Örneğin Selçuk Özçelik, ayanları, asayiş bozan ve itaat altına alınması gereken bir kitle olarak tasvir ederken (Özçelik, 1959: 2); Mümtaz Soysal, Avrupa'daki feodallere özenen, halk üzerinde otorite tesis etmiş derebeyleri (Soysal, 1992: 27) şeklinde nitelendirmektedir. Her iki örnek, ayanlara negatif bir anlam atfetmektedir. Ancak buna karşıt bir yaklaşım da mevcuttur. Örneğin, Kemal Karpat;

Tarih kitaplarının ayan hakkında verdiği bilgiler, tamamıyla merkezî hükümetin görüşünü savunduğu için, ayanı mütegalibe, derebeyi gibi göstererek alabildiğine kötülemektedir. Ayan arasında kendi bölgelerinde yaşayan halka zulmeden, köylülerin mülkünü zorla alanlar vardı; fakat halkın tarafını tutan, halk tarafından sevilen ve merkezî hükümete karşı halktan destek gören ayan sayısı da şüphesiz büyüktü. (Karpat, 2017: 34)

¹⁸ Senette yeniçerileri hedef alan şartlar ikinci ve altıncı maddeler altında karara bağlanmıştır. İkinci madde; "Kendimizin ve hanedanlarımızın, yaşaması, devletin yaşamasına bağlı olduğundan toplanacak asker devlet askerî olarak tahrir edilecektir. Ocaklar buna karşı koyarlarsa, hepimiz onları hain sayarak cezalandıracağız. (Önsoy, 1986: 26)" şeklindedir. Altıncı madde ise; "Devlet merkezinde askerî ocaklar veya başkaları tarafından herhangi bir kargaşa çıkarılırsa, bütün hanedanlar izne hacet olmaksızın merkeze yürüyüp o ocağın kaldırılmasını ve bunlar alelade şahıslar ise soruşturma sonunda idam edilmesini bütün hanedan ve ayan taahhüt edeceklerdir. (Önsoy, 1986: 26)" biçiminde ifade edilmiştir.

¹⁹ Ayanların hakları beşinci ve yedinci şartta yer almıştır. Beşinci şart; "Padişahın ve devlet otoritesinin korunmasına hepimiz kefil olduğumuz gibi, gerek memalik hanedanlarının devlete, gerek merkezdeki devlet büyüklerinin birbirlerine karşı emniyet duyması en büyük şarttır. Bunun sağlanması hepimizin ittihat ve ittifakıyla birbirlerimize kefil olmamıza bağlıdır. Bu sebeple ittifaka girmiş olan eşraf ve ayan, vükela ve rical birbirlerinin zatına ve hanedanına kefil olmalıdır. Şöyle ki, hanedanlardan birisine karşı bu birlik şartlarına aykırı bir hareketi olmadan devlet veya taşradaki vüzeradan bir taarruz ve ihanet ve suikast vukua gelir ise, hepimiz ittifakla bunun bertaraf edilmesine çalışacağız. Hanedan mümessilleri veya kendileri öldükten sonra hanedanlarının korunmasına vükela taahhüdünde buldukları gibi, hanedanlar da kendi yönetimlerindeki ayan ve ileri

gelenleri korumakla sorumlu olacaklardır. Hanedanlardan biri bunlara karşı el uzatacak olursa, sadrazamdan izin alınarak bunların yerine başkası seçilecektir. Kimse kendisine havale edilen yerden, bir karış öteye tecavüz etmeyecektir. Ederse hepimiz davacı olup mani olacağız. Bütün eşraf ve ayanlar yekvücut olup kargaşa ve ayrılık çıkaranları ittifakla bertaraf edeceklerdir. Reayaya zulüm yapanlar ve şeriat emirlerinin yerine getirilmesine karşı koyanlar birlikte cezalandırılacaktır. Keza vükelaya, ulemaya ve büyük-küçük devlet adamlarına dahi haksız muamele yapılmasına eşraf ve ayan kefil olacaklardır. Birisinin suçu olursa, tahkikattan sonra sadaret makamı suçuna, göre ceza verecektir. (Önsoy, 1986: 26)" biçiminde ifade edilmiştir. Yedinci madde ise; "Reyanın korunması esas olduğuna göre hanedan ve ayanlar kendi idareleri altındaki, kazaların asayişine ve vergilerin mutedil olmasına dikkat edeceklerdir. Bunun için vükela ile hanedan arasında görüşme sonunda vergilerin kaldırılması yolunda verilecek kararların uygulanmasına itina gösterilecektir. Hanedanlar birbirlerinin durumuna nezaret ederek zulüm yapanları garaz gütmeksizin, devlete ihbar edip, ittifakla zulmün önlenmesine çalışacaklardır. (Önsoy, 1986: 26)" şeklindedir.

²⁰ "Bu yeni kuvvetin çekirdeğini Kadı Abdurrahman Paşa'nın (kendisi bir ayandır) toplantıya getirdiği, hızlı ateş eden tüfeklerle donatılmış 3000 kişilik ordu oluşturuyordu. Buna eski Nizam-ı Cedit ordusundan geri kalanlar ile Karaosmanoğlu ve Çapanoğlu liderlerinin getirdikleri askerler katıldılar." Shaw ve Shaw, 1983: 28.

diyerek, ayan konusundaki negatif yaklaşımı eleştirmiştir. Halil İnalçık da, Karpat'ın yaklaşımına benzer şekilde;

Ayan, halkın temsilcisi ve koruyucusu rolünü üzerine aldığından, bu vesika bir bakıma merkezî idarenin ve onu temsil eden valilerin keyfi hareketlerine karşı genel bir direnme teşebbüsü şeklinde de yorumlanabilir. Birçok bölgede valilerin keyfi vergi toplama teşebbüslerine karşı ayanın karşı koyduğunu ve halkın burada kendilerini desteklediğini hatırlamalıyız. (İnalçık, 1964: 608)

demektedir.

Peki, ayan Sened-i İttifak'la Alemdar Paşa'ya neden destek vermiştir? Bu sorunun iki cevabı bulunmaktadır. Birincisi, Halil İnalçık'ın dediği gibi ayan sunduğu destek karşılığında, kendi durumunu devlet katında garantiye almak istemiştir (İnalçık, 1964: 607). İkincisi ise devletin güçlenmesinin ve hatta ülke bütünlüğünün devamının ayanın çıkarlarıyla örtüştüğüdür. Bahri Savcı, bu durumu; *"Yerel ayan derebeyi olarak güçlenmeyi ister ama bunu imparatorluğun bütünlüğü içinde ister: Bu bütünlük kalmazsa Ayanın yerel nüfuzu, derebeyliği de kalmaz. Ayanın yaşamı ve varlığı, merkezsel otoritenin her halükarda ayakta durabilecek bir güçte kalmasına bağlıdır."* (Savcı, 1974: 10) şeklinde açıklayarak aslında ayanın çıkarlarındaki paradoksal duruma dikkati çekmektedir. Zürcher de, Alemdar'ın Padişah III. Selim ile başlangıçta mesafeli olduğunu ancak 1806'da Rusların ilerleyişinin kendi nüfuzunu tehdit etmeye başlamasıyla Sultan'a yanaştığını ifade etmektedir (Zürcher, 2017: 52). Bu durum, dış tehditlerin merkezî iktidar ile ayanların çıkarlarını ortaklaştırdığını göstermektedir.

3.4 Sened-i İttifak'ta Yeniçerilerin Pozisyonu

Yeniçeriler, aslında oluşturuldukları dönemden itibaren belirli bir gücü temsil etmelerine rağmen, özellikle 17. yüzyılda bozulan devlet otoritesi karşısında merkezî yönetimde kendilerine alan açmayı başarmışlardır. Ancak bunların siyasal gücü, doğrudan politika üretmekten ziyade bir vesayet biçimini almış ve bu bağlamda iktidar üzerinde yönlendirici bir yapıya ya da bir başka ifadeyle devlet içinde bir çeşit baskı grubuna dönüşmüştür. Yeniçeriler, iktidar üzerindeki vesayet gücünü, zaman zaman yaptıkları başarılı ayaklanmalar ya da darbelerle pekiştirmiştir. 19. yüzyılın başında ya da Sened-i İttifak'ın bir yıl öncesinde Padişah III. Selim'in tahttan indirilmesine yol açan olaylar dizisi de böylesi bir ayaklanmanın ürünüdür. Yeniçeriler, III. Selim'in iktidarına yapılan darbenin ardından merkezde en önemli güç haline gelmelerine rağmen, bu durum uzun sürmemiş, ayanların ve merkezdeki reformcuların desteğini alan Alemdar

Mustafa Paşa, merkezde denetimi sağlayarak yeniçerilerin konumunu geriletmiştir.

Alemdar Mustafa Paşa'nın Sened-i İttifak'ı imzalamak için topladığı ve Meşveret-i Amme olarak adlandırılan toplantının ana gündemi *"yeniçeriliğin geriliğine ve yeniden düzenlenmesi gereğine"* (Tanör, 2001: 43) ayrılmıştır. Yeniçerileri hedef alan bu toplantıya, Yeniçeri Ağası'nın da katılmış olması ilginç görünmekle birlikte ortada muhtemelen Alemdar Paşa'nın zorlaması ya da korkusu vardır. Buna rağmen yeniçeriler, Ağa'nın bu davranışını affetmemiş ve birkaç hafta sonra Alemdar'a karşı başlatılan isyanda Yeniçeri Ağası yine yeniçeriler tarafından katledilmiştir (Aksan, 2017: 272).

Sened-i İttifak, Alemdar Paşa dışında merkezdeki hiçbir gücü memnun etmemiştir. Padişah, Sened-i İttifak'ı imzaladığı için; ulema, kendilerine itibar edilmediği ve nüfuzlarını kırdığı için; yeniçeri ocağı da, Sekban-ı Cedit ocağı kurulduğu ve talim terbiyeye mecbur edildiği için Alemdar'a kin beklemeye başlamışlardır (Karal, 94). Alemdar, ayanla iş birliği yaparak karşısındaki cephenin genişlemesini ve zımnen de olsa ortaklaşmasını sağlamıştır.

Padişahın, Sened-i İttifak'ın imzalandığı süreçte yeniçerilere örtülü bir destek verdiği belirtilmişti. Ancak, anlaşıldığı kadarıyla yeniçeriler tek desteği Padişah'tan almamıştır. Literatürün bir kısmı, yeniçerilerin bazı ayanlarla tuhaf ve derin bir ilişki içinde olduğunu yazmaktadır. Niyazi Berkes'in, Rumeli ve Anadolu'da Bektaşilik üzerine incelemeleri bulunan İngiliz bilgin Hasluck'a dayandırdığı bilgilere göre; Yeniçeri ocağında oldukça etkili olduğu bilinen Bektaşilik, 18. yüzyılın sonuna doğru büyük bir gelişim göstermiş ve büyük ayanlardan Tepedelenli ve Pazvandoğlu ile ilişki kurmuştur. Hatta bu ilişki o derece derinleşmiştir ki, bir Bektaşî babası İstanbul ile Tepedelenli'nin hâkim olduğu Yanya arasında ulaklık hizmeti görmüştür (Berkes, 2018: 157). Tepedelenli ve Pazvandoğlu'nun, Alemdar'ın davetine icabet etmemeleri ve Sened-i İttifak içinde yer almamalarının bu derin ilişki ile ilgisi ne boyuttadır, bilinmiyor ama yeniçeriler ve bir kısım ayan arasında ortak çıkarlar olduğuna dair başka kanıtlar da bulunmaktadır. Örneğin, Virginia Aksan; Alemdar Mustafa Paşa'nın katledildiği isyan başlamadan önce Yeniçerilerin, Alemdar'a Rumeli'de düşman olan bir kısım ayanı kışkırttığını ve Paşa'nın İstanbul'daki sadık kuvvetlerinin önemli bir bölümünü Rumeli'ye kaydırmak zorunda kaldığını ifade etmektedir (Aksan, 2017:272).²¹ Bu tespit, Alemdar Mustafa Paşa'nın yok edilmesini sağlayan isyanın, bir yeniçeri-ayan tertibi olduğu izlenimini uyandırmaktadır.

²¹ Stanford Shaw da benzer ifadelerde bulunmaktadır. *"(Alemdar Mustafa Paşa'nın) düşmanları, Bulgar ayanını aleyhinde kışkırtarak Ekim ortalarında Rusçuk'a saldıklarını sağladılar. Alemdar, memleketindeki durumunu*

korumak için askerlerinden çoğunu oraya gönderip yerlerine Rumeli'den işsiz dağ köylülerini getirtti." Shaw ve Shaw, 1983: 29.

4. SONUÇ

Bu çalışmanın en başında belirtildiği gibi, Sened-i İttifak disiplinlerarası bir çalışma sahasıdır. Ancak söz konusu disiplinlerarası sahanın, siyaset bilimi ve kamu yönetimi ayağı eksik kalmış görünmektedir. Sened-i İttifak, tarih araştırmacıları ve anayasa hukukçuları tarafından etraflıca tahlil edilmiş ve varılan netice itibarıyla olgu, “hukukileşme” ya da “anayasalaşma” süreci içerisinde kendisine bir değer yaratabilmiştir. Oysa ki Sened-i İttifak’a böylesi bir yaklaşım, kendisine uygulama alanı yaratamadığından, onu sıradanlaştırmaktadır.

Bu çalışmada Sened-i İttifak, siyaset bilimi ve kamu yönetimi disiplininin “egemenlik”, “iktidar” ve “güç” gibi temel kavramları üzerinden anlaşılmaya çalışılmıştır. Bu açıdan bakıldığında olgu, anayasal “öneminden” çok daha değerli bir konuma yerleşmektedir. Zira, Sened-i İttifak Osmanlı Devleti’nde geleneksel güç merkezlerinin son savaşını ifade etmektedir. Nitekim takip eden olaylar dikkate alındığında söz konusu güç merkezleri, iktidarda yaşanan merkezleşme neticesinde tasfiye edilecektir.

Osmanlı Devleti’nde bir dönem Çandarlı ailesinin Vezîr-i Âzamlık makamını güçlendirmesi ya da bir dönem Divan-ı Hûmayun’un, bir başka dönem İkinci Divanı’nın kendisine iktidar alanı açması gibi farklı güç merkezlerinin iktidar arayışı görülmüştür. Bu dönemlerin çoğunda güç merkezlerinden biri, iktidarı talep eden diğer güçleri sindirmeyi başararak yönetimde istikrarı sağlamıştır. Sened-i İttifak’ı farklı kılan husus, iktidarı talep eden güç merkezlerinden hiçbirinin diğerlerini ekarte edememesi, aralarındaki ittifak arayışı ve kurulan ittifakın Osmanlı Tarihi’nde ilk defa resmî bir protokole bağlanmasıdır.

Sened-i İttifak metni incelendiğinde bir özne sorunuyla karşılaşıldığı da dikkati çekmektedir. Metin, asıl amacın devleti güçlendirmek olduğu iddiasını taşımakla birlikte, kritik soru devletin kim olduğudur. Bu sorunun cevabı, elde edilen bulguların ışığında Padişah değildir. Zira Padişah, Sened-i İttifak’ın imzalanmasından rahatsızlık duymuş ve mecburiyet yüzünden onaylamıştır. Tam da bu noktada, bazı tarihçi ve anayasa hukukçuları Sened’in bir ayan dayatması olduğu yanılığına düşmüşlerdir. Ancak, Tepedelenli Ali Paşa ya da Pazvandoğlu gibi büyük ayanların Sened-i İttifak’a taraf olmaması ve sadece dört ayanın bu sözleşmeye imza atması, söz konusu yanılıgyı sarih bir surette ortaya koymaktadır. Sened-i İttifak metninde, yeniçerilerin de özne olmadığı açıktır. Zira sözleşme, esas olarak bu güç merkezini hedef almıştır. Sözleşmede Alemdar Mustafa Paşa’nın ismi geçmemekle birlikte, onun güçlendirmiş olduğu Sadrazamlık makamının iktidar gücüne atıf bulunmaktadır. Her ne kadar iki maddede Padişah’tan bahsedilmişse de, burada

göndermede bulunulan esas husus Padişah’ın iktidar alanı değil, mutlak egemenliğidir. Sonuç olarak Sened-i İttifak, Sadrazam’a belirli bir iktidar alanı açarken, Padişah’ı egemenlik kavramının içine hapsedmiştir.

Sened-i İttifak, merkezde yer alan güç odakları arasındaki mücadelenin bir sonucudur. Bu güçlerden biri olan Sadrazam, diğerlerine karşı konumunu kuvvetlendirmek için ayanlarla ittifak yapmış ve bunu bir senede bağlamıştır. Zayıf bir konumda olan Padişah ise bu ittifak karşısında, yeniçerilere örtülü bir destek sunmak zorunda kalmıştır. Dolayısıyla Sened-i İttifak, aslında bir değil iki ayrı ittifakın doğmasına yol açmıştır. Bununla birlikte, yeniçerilerin merkezdeki Alemdar’a muhalif olan ayanlarla da ilişki içinde olduğu görünmektedir. Osmanlı’nın yönetsel yapısındaki bu karmaşık ilişkiler ağı, güç dengelerinin Padişahlık makamının iktidar alanının daraldığı dönemlerde ne derece hassaslaştığını göstermektedir.

Literatürdeki genel kanı, Sened-i İttifak’ın; Osmanlı Devleti’nde yer alan merkez ve çevre güçlerinin uzlaşma arayışı olduğu şeklindedir. Bu değerlendirme yapılırken bir kısım yazarlar söz konusu ittifak girişiminin merkez dayatması olduğunu iddia etmiş, diğerleri ise ayan teşebbüsü olduğunda ısrarcı olmuştur. Ancak bu değerlendirmelerin tamamı gerek merkezi gerekse de çevreyi birleşik ve yekpare bir yapı olarak tasvir etmiştir. Bunun böyle olmadığı, merkezde yer alan aktörler arasındaki çıkar farklılıklarından ve hatta ayanların bir kısmının Alemdar’a destek verirken diğer bir kısmının yeniçerilerle derin ilişkilere sahip oluşundan anlaşılmaktadır.

KAYNAKÇA

- Ahmet Cevdet Paşa (1891). *Tarih-i Cevdet*. C.9, Dersaadet: Matbaa-i Osmaniye
- Aksan, V. H. (2017). *Osmanlı harpleri (1700-1870)*. İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.
- Akşin, S. (1992). Sened-i İttifak ile Magna Carta’nın karşılaştırılması. *Tarih Araştırmaları Dergisi*, C.16, S.27, 115-123.
- Akyıldız, A. (1992). *Osmanlı merkez bürokrasisinde reform (1836-1856)*. Doktora tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Akyıldız, A. (1998). Sened-i İttifak’ın ilk tam metni. *İslam Araştırmaları Dergisi*, 2, 209-222.
- Bayram, A. K. (2003). İktidar çözümlenmelerinde bir mihenk: Michael Foucault. *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi*, S.2, 33-46.
- Berkes, N. (2018). *Türkiye’de çağdaşlaşma*. İstanbul: Yapı Kredi yayınları.

- Findley, C. (2019). *Modern Türkiye tarihi*. İstanbul: Timaş yayınları.
- Foucault, M. (1993). *Ders özetleri*. (Çeviri: Selahattin Hilav), İstanbul: YKY yayınları.
- Foucault, M. (2002). *Toplumunu savunmak gerekir*. İstanbul: YKY yayınları.
- İnalçık, H. (1964). Sened-i İttifak ve Gülhane Hatt-ı Hümayunu. *Bellekten Dergisi*, C.128, S.112, 603-622.
- İnalçık, H. (2019a). *Devlet-i Aliyye*. İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları, C.1.
- İnalçık, H. (2019b). *Devlet-i Aliyye*. İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları, C.4.
- Karal, E.Z. (Tarihsiz). *Büyük Osmanlı tarihi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu yayınları, C.1.
- Karpat, K. H. (2017). *Türk demokrasi tarihi*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Köprülü, F. (1972). *Osmanlı İmparatorluğu'nun kuruluşu*. Ankara: Atay Kültür Yayınları.
- Mumcu, A. (1986). *Divan-ı Hümayun*, Ankara: Birey ve Toplum Yayınları.
- Mumcu, A. (2007). *Osmanlı devletinde siyaseten katl*, Ankara: Phoenix Yayınları.
- Mustafa Nuri Paşa (1992). *Netayicü'l Vukuat*. 2. Baskı, Çev. Neşet Çağatay, Ankara: TTK yayınları
- Ortaylı, İ. (2014). *İmparatorluğun en uzun yüzyılı*. İstanbul: Timaş yayınları.
- Önsoy, R. (1986). Sened-i İttifak ve Türk demokrasi tarihindeki yeri. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 4, (1), 24-29.
- Özçelik, A. S. (1959). Sened-i İttifak. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, C.24, S.4, 1-12.
- Savcı, B. (1974). Batılı ilkeler altında demokratikleşme. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, C.29, S.1, 1-18.
- Shaw, S.J. ve Shaw, E.K. (1983). *Osmanlı imparatorluğu ve modern Türkiye*. İstanbul: E Yayınları. C.2.
- Soysal, M. (1992). *100 soruda anayasanın anlamı*. İstanbul: Gerçek Yayınları.
- Tanör B. (2001), *Osmanlı-Türk anayasal gelişmeleri*. İstanbul: Yapı Kredi yayınları.
- Uzunçarşılı, İ. H. (2010). *Alemdar Mustafa Paşa*. Ankara: TTK yayınları.
- Yılmaz, H. (2008). Osmanlı Devleti'nde batılılaşma öncesi meşrutiyetçi gelişmeler. *Divan: Disiplinlerarası Çalışmalar Dergisi*, S.24, 1-30.
- Zürcher, E.J. (2017). *Modernleşen Türkiye'nin tarihi*. İstanbul: İletişim yayınları.

EK²²

Bismillahirrahmanirrahim

Suret-i Hatt-ı Hümayun

Esta'izubillah, lev-enfakte ma fi'l-arzı cemi'an ma ellefte beyne kulûbihim ve lakinnellahe ellefe beynehum nass-ı celili mantûkunca din ü Devlet-i Aliyye ve millet-i beyza-yı Muhammediyye'nin ihyası ittifak ve itilaf-ı kulub-i erkan vevükelaya menüt ve bi-inayetillahi te'ala bu maksûdun husulü dahi işbu uhüd ve mevasik-i müteyemmenin ale'd-devam ifa ve icrasiyle meşrut idüğü emr-i aşikardır. Binaenaleyh işbu ittifak senedinde muharrer uhud ve şerayit-i ma'lümenin bi-fazlillahi te'ala harf-be-harficra ve ifasına bi'n-nefs zat-ı hümayünüm müte'ahhidolmağla sadriazamim ve şeyhülislamim ve vüzera ve ulema ve vükela-yı devletim ve hanedan-ı Memalik-i Mahrüsem taraflanndan dahi este'izubillah, ve'l-mufune bi-ahdihim iza ahedu emr-i şerifine imtisalen uhüd-i mezkûre haric ve dahilde dustürü'l-amel tutularak harf-be-harficra ve ifasına hasbeten-lillah bez-i vüs'ü kudret oluna. Hilafına edna hareket ve ma 'azallahü te 'ala fesh-i ahde cesaret eder bulunur ise min-kıbelillah müstehakk-ı la'net ve dareynde giriftar-ı vehamet ve ukubetola.

Elhamdü'llahi ellezi eyyedel-İslame bi-ricalin kamu ala sakın vahidin ve ittifakın ve's-salatu ve's-selamu ala seyyidina Muhammedin ellezi refe'a an-ümmetihi ennifaka ve's-şikaka ve alaalihi ve eshabihi ellezine ictehedü fi sebilihi bi'l-vifaki. Emma ba'd sebebi tahrir-i kitab-ı meyamin-nisab oldur ki, cümlelerin veli-ni'meti olan Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye Saltanat-ı Muhammediyye olup ba-avn-i hazret-i Huda ibtida-yı zuhürundan ila yevmina haza mazhar olduğu fütüh ve galibiyet ve şan ü şevket ittihad ü ittifak ve ref'-i nefsanıyyet ve şikak ile hasıl olduğu vareste-i kayd-ı işaret iken bir müddetden berü iktiza-yı girdişi çarh-ı gerdan ile şiraze-i ecza-yı nizarn perişan ve vükela-yı devlet beyninde ve taşramemalik hanedanlan miyanında esbab-ı şettadan naşi nefsanıyyet ve şikak halatı nümayan olmak mülabesesiyle Saltanat-ı Seniyye'nin kuvveti silret-i teşettüte mübeddel ve daliilen ve haricen nüfuzu muhtell ve bu halet bay ü geda ve a'la veedna hakkınaya'ni umümen millet-i beyza-yı Ahmediyye'ye müris-i vehn ü halel olmağla refte refte ne suret-i kerihayı müntic olduğu ve bi-gayr-i hakkın vaki' olan fezayih-i ma'lüme takribiyle esas-ı saltanat münderis olmak rütbesine vardığı i'tiraf-kerde-i sigar ü kibar olup bismillahirrahmanirrahim fa' tebiru ya uli'l-ebzar nass-ı cellü's-şanı üzere sevabık-ı mu'amelatdan ahz-ı ibret ve de'ayim-i nizam-ı din ü devleti ikame ve ihya ve ila-i kelimetullahi'l-ulya niyyet-i hayriyyesiyle bu teşettütün ittifaka tebdiline ve ol vechile Devlet-i Aliyye'nin kuvvet-i

kamilesi esbabını istihsal ve izhara bez-i makderet eylemek uhde-i diyanet ve zirrinet-i sadakate mütehattim ve vacib olduğunu cümlemiz derk ü iz'an birle mecalis-i müte'addide akd olunarak cümlemiz yek-vücüd ve ittihad ve ittifak ile ihya-yı din ü devlete sarif-i vüs'ü mechüd olup ikmal-i kuvvet-i zatiyye ve mevadd-ı saire-i mülkiyyeyi müzakere ve zavabit-ı hasenesini şiraze-bend-i istişare eylediğimize mebni işbu ittifak şerayitını dahi ber vech-i ati senede rabt ve tevsik etmişizdir.

Şart-ı evvel: Şevketlü kerametlü mehabetlü kudretlü veli-ni 'met-i alem velini'metimiz efendimiz hazretleri kutb-ı daire-i devlet-i ebed-müddet olmalarıyla gerek zat-ı şevket-simat-ı mülükanelerine ve gerek teşyid-i bünyan-ı şan-ı Saltanat-ı Seniyyelerine hazret-i Rabbü'l-aleminin lütfü ihsanına istinaden ve imdad-ı rühanıyyet-i cenab-ı Risalet-penahiye tevessülen cümlemiz müte'ahhid ve zamin olup vaktenmine'l-evkat gerek vüzera ve ulema verical ve hanedan ve gerek bi'l-cümle ocaklar taraflanndan kavlen ve fi'ilen ve sırren ve alenen bir güne ihanet ve hilaf-ı emr ü rıza tavr u hareket zuhür eder ise ba'de't-tahkik cesaret edenin te'dib ve ibret kılınmasına daliilen ve haricen cümlemiz bi'l-ittifak ikdam ve gayret edüp bu maddede her kimden müsamaha zuhür eder ise anın dahi bi'l-ittifak te'dib ve tenkiline cidd-i tam oluna. Ve bu daire-i ittifaka dahil olmayan bulunur ise cümlemiz ana da'vacı olup kavlen ve fi'ilen şart-ı ittihadı ri' ayet eylemesine ve dahil olmasına cümle tarafından cebr oluna. Ve'l-hasıl şevket-meab efendimizin gerek zat-ı hümayünlarına ve gerek mülk ve kuvvet-i Saltanat-ı Seniyye ve evamir ve merazi-i aliyyelerinin muhafazasına ve ihanet ve fesaddan vikayesine malen ve beden cümlemiz umümen ta'ahhüd ve tekeffül edüp kendülerimiz hayatta oldukça zatlarımız ve hayatta olmadıkça evlad ve hanedanlarımız zamin ola. Ve bu vechile cümle hakkında hüsn-i teveccüh-i hazret-i padişahi der-kar olmağla ifa-yı levazim-i şükr-güzari ve hizmet-kariye ale'd-devam sarf-i yara-yi liyakat kılına.

Şart-ı sani: Devlet-i Aliyye'nin bekası ve kuvvet ve şevketinin tezayüdü cümlemizin zat ve hanedanlanmıza mabihi'l-beka olduğuna binaen cümlemiz beyninde bi'l-müzakere karar verildiği üzere tezayüd-i kuvvet-i saltanat için memalik-i Hakaniyye'den tahriri tertib olan asakir ve neferatın mecalis-i müzakeratta verilen nizam mücebince devlet askeri olarak tahrir ve tekmline ve ale'd-devam be kasına cümlemiz sa'yü ikdam edüp nizam ve rabitalarına dahil ve haricen mecmü'-i erkan ve hademe ve hanedan cidd-i tam eyleyeler. Ve işbu asker tertibi maddesi kıvam-ı din ü devlet için ittihad-ı ara ile karar bulmuş olduğuna mebni inkılabat-ı zaman ile bu hasarettir yahut şöyledir böyledir deyü tahrik-i erbab-ı fesad ve hased ile tağyirini kimesne tecviz eder ve ocaklar tarafından i 'tir az ve muhalefet olunur ise cümlemiz

²² Sened-i İttifak'ın orijinal tam metni Ali Akyıldız'ın çalışmasından alınmıştır. Bkz.

Akyıldız, 1998: 215-22.

ale'l-umüm da'vacı olup takbih ve fesh ü tağyirine cesaret değil, feth-işefe edeni hain bilüp alel-ittifak te'dib ve def'ü ref'ine cümlemiz ikdam ve gayret eyleye ve bu babda birimiz muhalefet eylemeye. Ve Devlet-i Aliyye'nin her ne taraftan olur ise olsun düşmeni zuhürunda umümen mukabelesine sür'at-i azimet ve def'u tenkiline sarf-ı makderet etmek esas-ı nizarndan olmağla bu usûlün bir vakitte mugayiri hareket vaki' olmaya.

Şart-ı salis: Kıvam ve fer-i saltanat cümlemizin akdem-i amali olup bu babda ale'littifak gayret eylemeğe müte'ahhid olduğumuza binaen tezayüd-i kuvvet için teksir-i askere ikdamımız misillü gerek Beytül-mal-i müsliminin ve gerek varidat-ı Devlet-i Aliyye'nin muhafazasına dahi müte'ahhid olup mahallerinden tahsil ve te'diyesine ve telef ve hasardan vikayesine ve ev amir ve ahkam-ı padişahinin infaz ü icrasına ve her kim muhalefet ve adem-i ita'at izhar eder ise bi'l-ittifak te'dibine cümlemiz müte'ahhid ve mütekeffil olmağla bu usule daimen ri'ayet oluna.

Şart-ı rabi': Devlet-i Aliyye'nin öteden berü usûl-i nizarn ve kanunu kaffe-i emr ü nehy-i padişahi haric ve dahil cümle erkan ve vükelaya makam-ı vekalet-i mutlakadan sudur etmek sureti olmağla ba'd-ez-in herkes büyüğünü bilüp vazifesinden hariç umura tasaddi eylemeye. Ve kaffe-i emr ü nehy makam-ı sadaret-i uzmadan sudur eyleye. Ve ol emr ü nehy, emr ü nehy-i padişahi bilinüp hilafına kimesne cesaret etmeye. Ve her kim umurundan haric ve me'muriyeti olan maslahattan ziyade aharın me'muriyetine tasaddi eder ise cümlemiz da'vacı olup filan maslahat filanın me'muriyeti iken filan zat şu vechile müdahale etmiş deyü ol me'muriyetten ref' olunmasına ve ta'aruzatın ale'l-umum ref'iyle her umur makam-ı vekalet-i mutlakaya arz ve istizan olunarak emr ü rey-i sadaret-penahi üzere [hareket] olunmağa cürnlemizin ta'ahhüdünden başka makam-ı sadaret-i uzmaçtan dahi hilaf-ı kanun ve muhill-i ta'ahhüd ittikab ve irtişa ve gerek taşraya ve gerek umur-ı dâhiliyeye müte'allik Devlet-i Aliyye'ye acilen ve acilen muzırr olacak sair güne mekarihe ibtidar olunur ise cümlemiz da'vacı olup bi'l-ittifak men'ine ikdam eylememiz şart ola. Ve men'ini bana söylediler deyü ol vekil-i mutlak söyleyenlerden birisine azv-ı müfteriyyat ile nefsaniyet eder ise anın dahi men'ine ve muhafazasına cümle tarafından ta'ahhüd olunmağın bunlara dahi daimen müra'at oluna.

Şart-ı hamis: Zat-ı hümayunun ve kuvvet-i saltanatın ve nizam-ı devletin muhafazasına cümlemiz kefil ve müte'ahhid olduğumuz misillü gerek memalik hanedanları ve vücuhunun Devlet-i Aliyye'den ve gerek dahilde olan rical ve erkan-ı devletin birbirinden emniyeti şart-ı a'zam ve tahsil-i emniyyet ve itminan dahi cümlelerin ittihad ve ittifakıyla birbirlerine kefalet ve damanına mütevakıf

idüğü emr-i gayr-i mübhem olmağla bu daire-i ittifaka dahil olan gerek hanedanlar ve a'yanlar ve gerek vükela ve rical ve erkan birbirlerinin zatına ve hanedanına zamin ve kefil ola. Şöyle ki hanedanlardan birisine sahıf-ı şart-ı ittihad bir hareketi zuhur etmedikçe taraf-ı Devlet-i Aliyye'den ve yahud taşralarda vüzer ve birbirlerinden bir güne ta'aruz ve ihanet ve su-i kasd vuku'a gelür ise uzak yakın denilmeyüp cümlemiz da'vacı olarak mütecasir olanın te'dib ve def'ine bi'l-ittifak ikdam oluna. Ve kendüleri hayatta iken kendülerine ve ba'de'l-vefat hanedanlarının beka ve muhafazasına cümle vükela zamin ve müte'ahhid olmalarıyla ol hanedanlar dahi zir-i idarelerinde olan a'yanlara ve vücüha müte'ahhid ve zamin ola. Ve o makule a'yan ve vücüha hanedanlardan birisi tama'en veyahud veeh-i aher ile nefsaniyeten bir güne su-i kasd etmeyüp eğer hilaf-ı ta'ahhüd ve rıza bir güne cünha ve hiyaneti zahir olur ise ba'de't-tahkik ve makam-ı [vekaleti] mutlakadan bi'l-istizan def'ü ref'ine ol hanedan ikdam edüp yerine aherini intihab eyleye. Ve herkes uhdesine muhavvel mahall hududundan haric bir karış mahalle ta'aruz ve ta'addi etmeyüp her kim tecavüz eder ise uzak yakın denilmeyüp cümle da'vacı olup men' eyleyeler. Ve mütenebbih olmaz ise ba'is-i şikak olanın def'ü tenkiline bi'l-ittifak ikdam oluna. Ve cümle vücüh ve hanedanlar ve a'yan-ı memalik yek-vücüd olup ale'l-ittifak def'-i ihtilal ve şikaka şedd-i nitak eyleyeler. Ve her kim fukaraya zulm ve ta'addi eder ve şeri'at-ı mutahharanın icrasına muhalefet eyley ise anın dahi te'dib ve terbiyesine bi'l-ittihad sa'y oluna. Ve cümle hanedanlar ve a'yanlar hakkına bu vechile tekeffül olunduğu misillü vükela ve ulema ve rical ve hademe-i saltanata dahi vaktenmine'l-evkat tahrik ve fesad ile bir taraftan bir güne ihanet ve su-i kasd vuku'a gelmemesine ve te'dibini mücib cünhası cümle indinde gereği gibi ta'ayyün etmedikçe nefsaniyeten tekdir olunmamasına ve zat ve hanedanlarına cümle hanedanlar ve vücüh kefil ve müte'ahhid olmalarıyla bir vakitte hilafına hareket olunmaya. Ve eğer hasbe'l-beşeriyye birinin cünhası zuhür eder ise ol cünha cümle indinde ba'de't -ta'ayyün makam -ı sadareten töhmetine göre te'dib oluna.

Şart-ı sadis: Asitane'de ocaklardan ve sair den bir güne fitne ve fesad hadis olur ise bila-istizan cümle hanedanlar Asitane'ye vürüda şitab edüp mütecasir olanların ve ol ocağın kaldırılmasına ya'ni o makule fitne ve fesada badi olan sınıf veyahud şahıs tahkik olunup eğer sınıf ise bu def'a ba'is-i fiten olan Boğaz Kal' ası neferatının kaldırıldığı misillü kendüleri kahr ve tenkil ve dirlik ve esamileri ref' olunmak ve eşhastan ise her ne tabakadan olur ise olsun bi't-tahkik i'dam olunmak hususuna cümle hanedanlar ve vücüh-i memalik müte'ahhid olup ve cümle[si] Asitane'nin emniyetine ve istihsal-i asayişine kefil olmağla bu rabita-i kaviyye ne makule esbaba tevakkuf eyley ise istihsaline bi'l-ittifak ve ale'd-devam ikdam ve gayret oluna.

Şart-ı sabi': Fukara ve re'ayanın himayet ve siyaneti dahi esas olduğuna nazaran hanedan ve vücûh tarafından zir-i idarelerinde olan kazaların asayişine ve fukara ve re'ayanın tekillifleri emrinde hadd-ı i'tidale ri'ayet hususuna dikkat olunmak lazımeden olmağla ref' -i mezalim ve ta'dil-i tekillif hususuna vükela ve memalik hanedanları beynlerinde bi'l-müzakere ne vechile karar verilür ise anın dahi devam ve istikranna ve mugayiri olarak zulm ve ta'addi vuku' a gelmemesine i'tina oluna. Ve her hanedan yek-diğgerin haline nezaret birle hilaf-ı emr ü rıza ve mugayir-i şeri'at-ı garra zulm ve ta'addi eder olur ise salimen ani'l-garaz Devlet-i Aliyye'ye ihbar eyleyüp bi'l-ittifak men'ine ikdam oluna. İşbu şerayıt-ı seb'aya bi'l-müzakere karar verilüp hilafına hareket olunmamak üzere kase-i billah ve ahdi bi'r-resul vaki' olmağla hıfzenli'l-mevasik işbu sened-i mu'teber ketb ü tenmik olundu. "Fe men beddelehl ba'dema semi'ahu fe innema ismuhu ale'l-lezine yubeddulnehul innellahe semi'un alim. " Hurrیره fi evasıt-ı şehr-i Şa'bane'lmu'azzam sene selase ve işrin ve miyeteyn ve elfmin-Hicreti men-lehü'l-izz ve'ş-şeref.

İşbu sened-i mu'teberin havi olduğü şerait din ü Devlet-i Aliyye'nin bi-avnihi te'ala te'yid ve ihyası emr-i ehemmine esas olup ale'd-devam dusturü'l-amel tutulması vacib olmağla tebeddül-i zaman ve zevat ile tağyiri mümkün olamamak için makam-ı sadaret ve mesned-i fetva yı bundan böyle teşrif edecek zevat dahi ibtida-yı nasb ve mesnedlerine ku'udlannda bu sened[i] hatm ve imza edüp harf-be-harficasına ikdam eyleyeler. Ve hin-i tebeddülde meşgale takribiyle işbu hatm-i sened maddesi te'ehhür kesb etmemek için gerek vekalet-i mutlaka ve gerek Meşihat-ı islamiyye tebeddül ettiğü gibi der-akab Beylikci-i Divan-ı Hümayün bulunanlar asıl senedi kaleminden alup kethüda ve reis-i vakt olanları ihtar birle vekalet-i mutlaka veyahud Meşihat-ı islamiyye mesanidine ku'ud eden zata hatm ve imza ettirmek üzere bu nizarn dahi Divan-ı Hümayün Kalemine kaydile dusturü'l-amel tutula. Ve işbu senedin iktiza edenlere suretleri verileceğine mebni bir sureti nezd-i ferd-i cenab-ı taedaride mahfuz olup daimen ve müstemirren icrasına bi'z-zat şevket-meab efendimizin nezaret-i seniyyeleri şamil ola.

El-müte'ahhid bi-ma fihi Mustafa Sadr-ı a 'zam

Cay-ı mühr

El-müte'ahhid bi-icrai ma yahv1hi Mehmed Salih-zade Ahmed Es 'ad ufiye anhüma

Cay-ı mühr

El-müte'ahhid bi-icrai ma yahvihi Esseyyid Abdullah Ramiz Kapudan-ı Derya

Cay-ı mühr

El-müte'ahhid bi-ma yahv'ihı Abdurrahmanel-Vezir

Vali-i Anadolu

Cay-ı mühr

El-müte'ahhid bi-ma hurrیره fihi Mehmed Derviş el-Kadı bi-asker-i Rumili

Cay-ı mühr

El-müte'ahhid bi-icrili ma yahvlhi Dürri-zade Esseyyid Abdullah en-Naklb ale'l-eşraf

Cay-ı mühr

Te'alleka nazari bi-ma fihi fe'stesvebtuhu ve te'ahhedtu ala ma yahv'ihı harrerehu el-abdü'd-da'ili'd-Devlet'i'l-Aliyye Emin Paşa-zade Mehmed Emin el-müteşerrif bi-rütbe-i sadaret-i Rumili

Cay-ı mühr

El-müte'ahhid bi-ma hurrیره fihi Hafız Ahmed Kilmill el-Kadı bi-asker-i Anadolu

Cay-ı mühr

El-müte'ahhid bi-mahurrیره fihi Mehmed Tahir el-Kadı bi-Dari'l-Hilafeti'l-Aliyyc

Cay-ı mühr

Ve ene mine'l-müte'ahhidin Mustafa Refik Kethüda-yı Sadr-ı Ali

Cay-ı mühr

Ve ene mine'l-müte'ahhidin Mustafa Ağa-yı Yeniçeriyani Dergah-ı Ali

Cay-ı mühr

Ve ene mine'l-müte'ahhidin Mehmed Emin Behic el-Defteri

Cay-ı mühr

Ve ene mine'l-müte'ahhidin Esseyyid Mehmed Sa'id Galib Reisü'l-küttab

Cay-ı mühr

Ve ene mine'l-müte'ahhidin Mustafa Reşid Kethüda-yı Rikab-ı Hümayün Sabık

Cay-ı mühr

Ve ene mine'l-müte'ahhidin Esseyyid Ali Nazır-ı U mür-i Bahriyye

Cay-ı mühr

Ve ene mine'l-müte'ahhidin Mehmed Emin Rüz-namce-i Evvel

Cay-ı mühr

Ve ene mine'l-müte'ahhidin Süleyman Cabbar-zade

Cay-ı mühr	Cay-ı mühr
Ve ene mine'l-müte'ahhidin İsmail Sirazi	Ve ene mine'l-müte'ahhidin Mehmed İzzet Beylikci-i
Cay-ı mühr	Divan-ı Hümayün Rakımü'l-hurûf
Ve ene mine'l-müte' ahhidin el-Hac ömer Karaosman-zade	Cay-ı mühr
Cay-ı mühr	Ve ene mine'l-müte'ahhidin Hüseyin Hüsnü Amedi-i
Ve ene mine'l-müte'ahhidin Ahmed ba-paye-i	Divan-ı Hümayün
Muhasebe-i Evvel	Cay-ı mühr
Cay-ı mühr	Ve ene mine'l-müte'ahhidin Mustafa Mirliva-i Çirmen
Ve ene mine'l-müte'ahhidin Mehmed Ağa-yı Sipahiyan-ı Dergah-ı Ali	Cay-ı mühr

© 2020 & 2021 by the authors. Submitted for possible open access publication under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY NC) license (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>).